

Cazul “Larisa Chelaru”:

Studiu privind formarea si evocarea amintirilor de tip flash

Andreea Tutu

Amintirile de tip flash sunt acele amintiri detaliate si stabile in timp care fac referire la contextul in care a fost receptata stirea despre un eveniment public important (Brown & Kulik, 1977 apud Curci, 2001). Se presupune ca aparitia acestui tip de amintiri autobiografice este influentata de o serie de factori emotionali (ex.: intensitatea emotiei traite in momentul aflarii vestii, gradul de surpriza etc.) si sociali (ex.: interesul pentru relatarile ulterioare privind stirea, gradul de impartasire sociala etc.).

Cercetarea de fata investigheaza amintirile formate in legatura cu moartea Larisei Chelaru. Participatii au completat cu doua ocazii (la 12 luni si la 15 luni dupa producerea evenimentului) un chestionar de memorie care a inclus evaluarea detaliilor contextuale reamintite.

Rezultatele au aratat faptul ca persoanele care traiesc in arealul (comunitatea restransa) in care a avut loc evenimentul si-au reamintit foarte clar circumstantele in care au aflat pentru prima data despre moartea Larisei Chelaru, amintirile evocate fiind caracterizate de un grad mare de detalieri.

Odata cu trecerea timpului, numarul de detalii evocat in legatura cu acest eveniment a scazut nesemnificativ.

Acum aproximativ patruzeci de ani, Brown si Kulik (1977) au definit amintirile de tip flash ca fiind acele amintiri detaliate si durabile legate de contextul in care indivizii au receptat vestea despre un eveniment public important (ex.: asasinarea lui John F. Kennedy, asasinarea lui Malcom X sau Martin Luther King etc.). potrivit acestor autori, indivizii stocheaza in memorie detaliile privind circumstantele in care au aflat pentru prima data despre un eveniment public important. Cu alte cuvinte, persoanele isi amintesc clar si vivid nu doar evenimentul original, ci si contextul in care se aflau la acel moment, cu cine erau, ce activitati desfasurau si ce a urmat in perioada imediat urmatoare dupa aflarea vestii (Bohannon, 1988; Larsen, 1992 apud Conway, 1998).

Studiile privind amintirile de tip flash vizeaza in general evenimentele publice desi o serie de cercetari au ajuns la concluzia ca indivizii pot avea amintiri detaliate si durabile legate de

unele evenimente personale (Pillemer, Goldsmith, Panter, & White, 1988; Rubin & Kozin, 1984 apud Rubin, 2002).

Dupa publicarea studiului lui Brown & Kulik, alti cercetatori au incercat sa identifice factorii care contribuie la formarea amintirilor de tip flash. Printre acesti factori se numara intensitatea reactiilor emotionale din momentul aflarii vestii (Bohannon, 1988; Bohannon & Symons, 1992; Conway et al., 1994; Curci, Luminet, Finkenauer, & Gisle, 2001; Rubin & Kozin, 1984), surpriza (Kein, 1994; Cohen, Conway & Maylor, 1994), importanta personala (Conway, 1994), importanta nationala (Conway, 1994; Curci, 2001) si repetitia (Conway, 1994; Curci, 2001; Rubin & Kozin, 1984).

Existentei unui mecanism special care ar determina aparitia amintirilor de tip flash constituie un alt subiect de dezbatere vizat de cercetatorii din domeniu. Unii autori accepta existenta unui asemenea mecanism (Pillemer, 1984) si considera amintirile de tip flash ca fiind un tip distinct de amintiri autobiografice (Conway, 1995). Altii considera amintirile de tip flash ca fiind rezultatul unor procese mnezice obisnuite (Curci et al., 2001; Neisser, 1996). Unii dintre acesti ultimi autori pun accent pe importanta procesului de repetitie in formarea si mentinerea amintirilor de tip flash (Neisser, 1982; Neisser et al., 1996). Potrivit acestora, gradul ridicat de intensitate a emotiilor care insotesc aceste amintiri va favoriza repetitia, indivizii impartasind si discutand stirea. Dar cum repetitia este un proces de reconstructie mnezica, va determina aparitia unor elemente inacurate in cadrul amintirilor evocate. Astfel, amintirile de tip flash, spun ei, nu pot fi produse de un mecanism special. Dezbaterea privind existenta unui mecanism special de producere a amintirilor de tip flash a fost generata de o serie de cercetari privind acuratetea acestui tip de amintiri. Multe studii care au incercat sa clarifice daca amintirile de tip flash sunt sau nu produsul unui mecanism mnezic special s-au centrat pe patternul uitarii, pronindu-se de la afirmatia facuta de Brown & Kulik conform careia amintirile de tip flash sunt asemenea unor "imagini fotografice". Desi acesti autori nu au utilizat termenul de "acuratete", deseori s-a presupus ca, daca in formarea amintirilor de tip flash este implicat un mecanism special, acestea trebuie sa fie foarte acurate, insensibile la trecerea timpului (Conway, 1995). In majoritatea studiilor acuratetea a fost definita ca fiind gradul de consistenta dintre amintirile raportate la scurt timp dupa producerea evenimentului si cele raportate dupa luni sau chiar ani. Unii autori au gasit niveluri inalte de consistenta (Cohen et al., 1994 ; Conway et al., 1994 ; Pillemer, 1984), in timp ce altii au raportat ca, inclusiv in cazul amintirilor de tip flash, apare o pierdere generala a detaliilor specifice odata cu trecerea timpului (Christianson, 1989; Curci, 2001) si ca poate exista

un grad mare de inconsistenta intre amintirile indivizilor in situatii de test si retest (McCloskey, 1988 apud Neisser, 1992). Aceasta pierdere a informatiilor generata de trecerea timpului este insotita de scaderea gradului de incredere a persoanelor in propria capacitate de reamintire. In legatura cu aceasta discrepanta, Christianson (1989) a sugerat ca nu toate informatiile continute de amintirile de tip flash intra sub incidenta aceluiasi pattern al uitarii. Astfel, el avanseaza ideea ca unele informatii esentiale sunt mai putin afectate de uitare, in timp ce alte informatii detaliate sunt afectate intr-o mai mare masura de trecerea timpului.

Alti autori au sugerat faptul ca principala caracteristica a amintirilor de tip flash nu este acuratetea, ci mai degraba gradul ridicat de incredere pe care indivizii il raporteaza in legatura cu propria capacitate de reamintire (Talarico & Rubin, 2003).

Unele studii au incercat sa arate ca, de fapt, amintirile de tip flash sunt influentate si pot fi analizate cu ajutorul unor determinanti emotionali si sociali (Brown & Kulik, 1977; Conway, 1994; Pillemer, 1984; Ruiz-Vargas, 1993). O parte dintre autorii amintiti explica de ce indivizii care au trait aceeași experiență emoțională au amintiri atât de diferite. Brown și Kulik arata că un eveniment afectează indivizii în manieră diferită tocmai datorită nivelurilor (mai mici sau mai mari) de “importanță” care îi sunt atribuite iar Livingston (apud Conway, 1994) vorbește de “importanță biologică” atribuita unui eveniment într-un moment si context anume. Cu alte cuvinte, atribuirea unui înalt nivel de importanță determină codarea informațiilor într-o manieră diferită, proces care are drept rezultat formarea unor amintiri durabile și foarte detaliate (Brown & Kulik, 1977; Guy & Cahill, 1999, apud Curci, 2001). Impactul acestei evaluări personale (în termeni de importanță pentru individ) privind amintirea unei experiențe emoționale a fost evidențiat de către teoriile cognitiviste ale emoțiilor. Aceste teorii sugerează faptul că emoțiile sunt ierarhizate în funcție de evaluarea evenimentului original (eveniment-sursă), iar evaluările evenimentului reprezintă de fapt procesări automate ale unor stimuli care determină diferențierea trăirilor subiective. Evaluările diferite ale aceluiași eveniment-sursă generează trăiri emoționale diferite (Frijda, 1987; Frijda, Kuipers & ter Schure, 1989; Scherer, 1984, 1997 apud Conway, 1998).

Diferit de autorii care au abordat amintirile de tip flash din prisma trăirilor afective, alti cercetatori au propus o nouă explicație, din perspectiva impactului factorilor sociali (Wright & Gaskell, 1995, apud Curci, 2001). Astfel, amintirile de tip “flash” se referă la “experiențele împărtășite” care apar în cadrul unor diferite contexte sociale (Bellelli, 1999; Pennebaker, Paez & Rime, 1997, apud Curci, 2001), împărtășirea socială și gândurile repetitive legate de un

eveniment important fiind cele care oferă contur evocarilor, procesul de reamintire fiind influențat de gradul de importanță acordat și de încărcătura emoțională resimțită (Finkenauer, Gisle & Luminet, 1997). O altă ipoteză avansată susține că indivizii discută și evaluează evenimentele publice sau deosebit de importante în conformitate cu interesele și gradul de implicare emoțională a grupului social din care fac parte. Într-un sens mai larg, indivizii evocă în special amintirile și informațiile mnezice relevante pentru țara sau grupul lor de apartenență (Robinson, 1996, apud Curci, 2001), deoarece “ele corelează pozitiv cu identitatea personală și socială a indivizilor, servind astfel la menținerea unei stime de sine ridicate” (Gaskell & Wright, 1997, p. 180, apud Curci, 2001, p. 83).

Ipoteze avansate

Cazul Larisa Chelaru a marcat, prin gravitatea sa, opinia publică ieșeană, constituind (timp de aproape trei luni) subiectul de primă pagină a ziarelor locale. În data de 17 octombrie 2005 presa locală și două posturi de televiziune naționale (Pro TV și Antena 1) anunțau dispariția Larisei Chelaru, în vârstă de 12 ani, din cartierul ieșean Lunca Cetățuiei. În următoarele luni, investigațiile efectuate de organele de anchetă ieșene nu au ajuns la nici un rezultat și, în ciuda ipotezelor avansate nu a fost reținut în arest nici un suspect. Cu câteva zile înainte de finalul anului 2005 (pe data de 28 decembrie), cadavrul Larisei Chelaru a fost descoperit în tomberonul din fața blocului. Autopsia și mărturia ulterioară a lui Robert Ciobanu – autorul abuzului sexual și al crimei - au arătat faptul că fetița fusese omotată chiar în ziua dispariției sale. Rezultatul tragic al acestui caz și modul greoi de operare al poliției ieșene (poliția cercetase superficial boxa în care a fost ținut cadavrul de la momentul dispariției și până în momentul mutării acestuia la tomberon) au avut drept rezultat demiterea conducerii Poliției Județene Iași de la acea vreme. Evenimentele care au urmat în perioada imediat următoare descoperirii cadavrului (mărturia lui Robert Ciobanu, descoperirea dovezilor abuzului sexual și ale prezenței unui complice) au crescut în vizibilitatea cazului Larisa Chelaru, acesta fiind pe larg dezbătut de presa locală și națională. În plus, tergiversarea apărută în timpul procesului penal și cererea de clemență la adresa judecătorilor exprimată de avocatul lui Robert Ciobanu l-au determinat pe tatăl Larisei Chelaru să recurgă la sinucidere, înainte de pronunțarea sentinței de către magistrații ieșeni.

Primul obiectiv al studiului de față a fost investigarea ratei de apariție a amintirilor de tip flash – în legătura cu cazul Larisa Chelaru, în cadrul a două grupuri definite în funcție de gradul de apropiere sau departare (în termeni de distanță fizică) față de locul în care s-a produs

evenimentul-sursa (moartea Larisei Chelaru). Suportul teoretic pe care s-a bazat alegerea grupurilor experimentale (din Lunca Cetatuii (1) si din Iasi (2)) a fost teoria distantei psihologice (cine e autorul?) care stipuleaza ca, cu cat distanta fizica fata de evenimentul-sursa creste, cu atat mai mare va fi distanta psihologica a indivizilor in raport cu acel eveniment.

In cadrul studiului nu este testat nici un model privind formarea si mentinerea amintirilor de tip flash.

Asa cum sugereaza literatura de specialitate, am definit amintirile de tip flash facand referire la asa numitele categorii canonice ale contextului in care a fost receptata stirea despre moartea Larisei Chelaru (timp, locatie, persoane prezente / insotitori, detalii, activitati desfasurate la acel moment si imediat dupa) (Brown & Kulik, 1977; Conway, 1944; Neisser, 1992 apud Constantin, 2004)

Au fost formulate doua ipoteze generale:

- (1) Distanța fizică (dedusă prin raportare la locul evenimentului-sursa și la arealul de conviețuire a subiecților) influențează formarea și menținerea amintirilor de tip flash.
- (2) Distanța fizică și prezenta amintirilor de tip flash influențează gradul de încredere în comunitate.

Metoda

Amintirile privind moartea Larisei Chelaru au fost testate în două momente diferite: prima dată la 12 luni de la producerea evenimentului și a doua dată la trei luni distanță față de momentul-test (la 15 luni de la producerea evenimentului).

Memoria a fost testată cu un chestionar creat de T. Constantin pentru investigarea amintirilor de tip flash în legătură cu atentatele teroriste de la 11 Septembrie 2001, chestionar adaptat pentru evenimentul-sursa investigat de noi. Chestionarul „Larisa” cuprinde 25 de itemi care fac referire la anumite informații legate de cazul Larisa Chelaru, grupați în trei părți: (1) prima parte cuprinde itemi referitori la datele despre evenimentul-sursă, (2) a doua parte face referire la circumstanțele în care subiecții au aflat informații despre evenimentul-sursă, (3) iar cea de-a treia parte conține itemi referitori la maniera în care subiecții au primit știrea (emoții, cogniții, comportamente). Chestionarul-test și chestionarul-retest au fost identice.

În faza de retest participanții au primit un al doilea instrument. Chestionarul “Acceptarea celorlalți”, al lui William F. Fey, a fost utilizat pentru testarea celei de-a doua ipoteze. Măsurând încrederea în comunitate, acest instrument conține o scală de 20 itemi în care cotarea se face pe cinci trepte.

Participanți

La cercetare au participat 240 de subiecți, dintre care 120 din Iași (60 femei și 60 bărbați) și 120 din Lunca Cetățuiei (64 femei și 56 bărbați). Vârstele lor au fost cuprinse între valorile 16 – 69 ani, cu o medie de 37,2 ani.

Participanții nu aveau cunoștințe privind amintirile de tip flash.

Rezultate

Rezultatele au arătat că subiecții din Lunca Cetățuiei prezintă tendința de a evoca în medie amintiri mult mai acurate și mai detaliate, fiind capabili să ofere informații relevante privind circumstanțele în care au aflat despre moartea Larisei Chelaru. În opoziție cu amintirile de tip “flash”, amintirile subiecților din Iași referitoare la detaliile contextului în care au aflat știrea sunt “fragile”, fragmentate și afectate de trecerea timpului. În același timp detaliile pe care subiecții din Lunca Cetățuiei le-au memorat în legătură cu circumstanțele aflării veștii despre evenimentul sursă sunt rezistente în timp și puțin influențate de fenomenul uitării.

În ceea ce privește intensitatea trăirii afective, subiecții din primul grup (Lunca Cetățuiei) raportează că au primit vestea morții Larisei Chelaru cu o mai mare intensitate comparativ cu subiecții din Iași, distanța fizică și psihologică influențând astfel semnificativ intensitatea anumitor emoții (în situația test – retest); acest lucru sugerează faptul că amintirile legate de Cazul Larisa Chelaru raportate de persoanele care trăiesc în arealul în care a avut loc evenimentul-sursă (Lunca Cetățuiei) sunt acompaniate de emoții puternice, intensitatea resimțită influențând la rândul său caracterul excepțional (rezistent la uitare) al acestor amintiri. În strânsă legătură cu intensitatea emoțiilor am presupus a fi și gradul de surprindere. În această direcție, confirmându-ne așteptările, subiecții din Lunca Cetățuiei au resimțit un grad de surprindere mult mai mare în ceea ce privește vestea morții Larisei Chelaru comparativ cu subiecții din Iași. Fiind unul dintre cei mai importanți determinanți ai amintirilor de tip “flash”, gradul de surprindere ridicat resimțit de către subiecții din Lunca Cetățuiei sugerează că amintirile acestora în legătură cu moartea Larisei Chelaru sunt detaliate și durabile. Pentru a analiza stabilitatea în timp a

amintirilor, ulterior, ne-am propus să vedem în ce măsură aceste rezultate se confirmă în ambele situații ale cercetării (test – retest). Așadar, am comparat detaliile și informațiile oferite în cele două momente ale testării, rezultatele sugerând că, independent de trecerea timpului, subiecții își amintesc cu acuratețe circumstanțele contextului în care au aflat veștii și informațiile achiziționate despre cazul Larisa Chelaru. Constanța răspunsurilor oferite de subiecți în cadrul celor două etape ale cercetării sugerează faptul că amintirile acestora nu sunt afectate de trecerea timpului.

Prin urmare, datele obținute ne-au confirmat prima ipoteză de cercetare care stipula că persoanele care sunt mai aproape fizic și psihologic de locul de producere al evenimentului-sursa vor avea formate și vor evoca amintiri de tip flash. La subiecții din Iași au fost observate amintiri obișnuite, supuse uitării.

În ceea ce privește ce-a de-a doua ipoteză de cercetare, rezultatele ne-au infirmat, la o primă analiză ipoteza avansată. Nu am obținut diferențe semnificative între nivelurile de încredere în comunitate raportate de participanții din Lunca Cetatuii și cele raportate de participanții din Iași. Diferențe semnificative am obținut în urma analizei influenței amintirilor (prin reamintire și evocare) asupra nivelului de încredere în comunitate raportat. Astfel, persoanele care și-au reactivat amintirile legate de cazul Larisa Chelaru (prin completarea chestionarului „Larisa”) înainte de completarea celui de-al doilea instrument au obținut scoruri mici, raportând un grad mic de încredere în comunitate. În opoziție, subiecții cărora li s-a dat spre completare cel de-al doilea instrument fără să li se fi amintit în vreun fel de evenimentul-sursa au obținut scoruri mari, raportând un grad de încredere în comunitate semnificativ mai mare comparativ cu primul grup.

Așadar, ipoteza noastră se confirmă parțial.

Discuții

În acest studiu am examinat amintirile indivizilor privind circumstanțele în care au auzit pentru prima dată despre moartea Larisei Chelaru. Rezultatele arată că participanții aflați în imediată vecinătate a locului de producere al evenimentului și-au reamintit multe informații contextuale. Persoanele par să-și aducă aminte destul de bine și intensitatea reacțiilor emoționale avute în momentul aflării vestii. Aceste rezultate sunt în acord cu cele ale lui Curci (2001), însă

le contrazice pe cele ale lui Fivush (2003) care a observat ca persoanele nu-si aduc aminte cu exactitate, de intensitatea trairilor la avlarea vestii surprinzatoare, negative. Aceste date contradictorii ar putea fi explicate, din punctul nostru de vedere, facand apel la diferentele de metodologie si proceduri adoptate pentru evaluarea emotiilor. Daca fivush a masurat stresul emotional global (in legatura cu atentatele de la 11 Septembrie 2001), cercetarea de fata si cea a lui Curci au inclus evaluari ale intensitatii emotionale generale.

In ceea ce prveste amintirile legate de contextul in care a fost receptata stirea, rezultatele studiului nostru arata ca nu toti itemii au fost reaminti, existand diferente semnificative intre informatiile esentiale despre cazul Larisa Chelaru (core) si detaliile contextuale, la subietii din Iasi; diferentele de acest gen la subiectii din lunca Cetatuii au fost nesemnificative statistic. Mai mult, au fost observate diferente si la nivel de cantitate a informatiilor, participantii din Iasi amintindu-si semnificativ mai putine date (generale si contextuale) comparativ cu participantii din Lunca Cetatuii. Astfel, distanta psihologica si fizica relativ mica pare sa joace un rol important in aparitia si mentinerea amintirilor de tip flash. Aceasta concluzie este sustinuta de datele culese care au sugerat ca doar amintirile participantilor din Lunca Cetatuii au fost caracterizate de un grad mare de acuratete si de stabilitate in timp. Mai mult, prezenta si activarea amintirilor de tip flash par a influenta increderea in comunitate, participantii din Lunca Cetatuii raportand suspiciune fata de persoanele din jur, considerand ca nu sunt in siguranta in comunitatea lor. Paradoxal, distanta fizica mica fata de locul de productie a evenimentului-sursa nu pare a influenta gradul de incredere in comunitate intrucat subiectii din Iasi nu au raportat niveluri de incredere semnificativ mai ridicate.

Ca linii viitoare de actiune se doreste aprofundarea studiului privind impactul evenimentelor publice negative asupra comunitatilor, in directia identificarii rolului jucat de mass-media in formarea amintirilor de tip flash .

Bibliografie

1. Berntsen, D. (1998), **Voluntary and Involuntary Access to Autobiographical Memory**, în *Memory*, Vol. 6, Nr. 2, pp. 113-141;
2. Bluck, S. (2003), **Autobiographical Memory: Exploring Its Functions in Everyday Life**, în *Memory*, Vol. 11, pp. 113-123;
3. Brown, N. R. & Schopflocher, D. (1998), **Event Clusters: an Organization of Personal Events in Autobiographical Memory**, în *Psychological Sciences*, Vol. 9, Nr. 6, pp. 470-475;
4. Brown, N. R. & Schopflocher, D. (1998), **Event Cueing, Event Clusters and the Temporal Distribution of Autobiographical Memories**, în *Applied Cognitive Psychology*, Vol. 12, pp. 305-319;
5. Constantin, T. (2004), **Memoria Autobiografică**, Editura Institutul European, Iași;
6. Constantin, T. (2004), **Codificarea și Evaluarea Evenimentelor Publice în Memoria Socială**, în *Revista de Psihologie Socială*, Nr. 12, Editura Polirom, Iași;
7. Conway, M. A., Gathercole, S. E. & Cornoldi, C. (1998), **Theories of Memory** (volumul II), Psychology Press Ltd., Hove, UK;
8. Curci, A., Luminet, O., Finkenauer, C., Gisle, L. (2001), **Flashbulb Memories in Social Groups: a Comparative Test-Retest Study of the Memory of French President Mitterrand's Death in a French and a Belgian Group**, în *Memory*, Vol. 9, Nr. 2, pp. 81-101;
9. Ferre-Romeu, P. (2006), **Memories of the Terrorist Attacks of September 11, 2001: A Study of the Consistency and Phenomenal Characteristics of Flashbulb Memories**, în *The Spanish Journal of Psychology*, Vol. 9, Nr. 1, pp. 52-60;
10. Curci, A., Luminet, O., Finkenauer, C., Gisle, L. (2001), **Flashbulb Memories in Social Groups: a Comparative Test-Retest Study of the Memory of French President Mitterrand's Death in a French and a Belgian Group**, în *Memory*, Vol. 9, Nr. 2, pp. 81-101;
11. Ferre-Romeu, P. (2006), **Memories of the Terrorist Attacks of September 11, 2001: A Study of the Consistency and Phenomenal Characteristics of Flashbulb Memories**, în *The Spanish Journal of Psychology*, Vol. 9, Nr. 1, pp. 52-60;
12. Friedman, W. J. & de Winstanley, P. A. (1998), **Changes in the Subjective Properties of Autobiographical Memories with the Passage of the Time**, în *Memory*, Vol. 6, Nr. 4, pp. 367-381;

13. Greenberg, D. L. & Rubin, D. C. (2003), **The Neuropsychology of Autobiographical Memory**, în CORTEX, Nr. 39, pp. 687-728;
14. Hayes, N. & Orrell, S. (1993), **Psychology: An Introduction** (Third Edition), Editura Longman Group UK LTD.;
15. Henderson, D., Hargreaves, I., Gregory, S. & Williams, J. M. G. (2002), **Autobiographical Memory and Emotion in a Non-clinical Sample of Women with and without a Reported History of Childhood Sexual Abuse**, în British Journal of Clinical Psychology, Nr. 41, pp. 129-141;
16. Klein, S. B. & Al. (2004), **A Theory of Autobiographical Memory: Necessary Components and Disorders Resulting from their Loss**, în Social Cognition, Vol. 22, Nr. 5, pp. 460-490;
17. Kremers, I. P., Spinhoven, Ph. & Van der Does, A. J. W. (2004), **Autobiographical Memory in Depressed and Non-depressed Patients with Borderline Personality Disorder**, în British Journal of Clinical Psychology, Nr. 43, pp. 17-29;
18. Lancaster, J. S. & Bar salon, L. W. (1997), **Multiple Organizations of Events in Memory**, în Memory, Vol. 5, Nr. 5, pp. 569-599;
19. Libby, L. K., Neisser, U. (2001), **Structure and Strategy in the Associative False Memory Paradigm**, în Memory, Vol. 9, Issue 3, p. 145;
20. Luminet, O., Curci, A., Marsh, E. J., Wessel, I., Constantin, T., Gencoz, F. & Yogo, M., **The Cognitive, Emotional and Social Impacts of the September 11th Attacks: Group Differences in Memory for the Reception Context and its Determinants**, în Hearing the News of the 9/11 Attacks, pp. 210-223;
21. Neisser, U. & Fivush, R. (1994), **The Remembering Self. Construction and Accuracy in the Self-Narrative**, Cambridge University Press;
22. Nguyen, E. M. (2002), **Gender Differences and Flashbulb Memories Regarding the Recent Event of September 11, 2001**, în Journal of Social Psychology, 4, pp. 110-115;
23. Piolino, P., Desgranges, B. & Eustache, F. (2000), **La Mémoire Autobiographique: Théorie et Pratique**, Solal Editeurs, France;
24. Talarico, J. M. & Rubin, D. C. (2003), **Confidence, not Consistency, Characterizes Flashbulb Memories**, în Psychological Sciences, Vol. 14, Nr. 5, pp. 455-461;
25. Rubin, D. C. (2002), **Inner Speech and Bilingual Autobiographical Memory: a Polish-Danish Cross-cultural Study**, în Memory, Vol. 10, pp. 45-54

Prezentat la Conferința Internațională de Psihologie "Violența în familie: între stigmatizare, cceptare socială și intervenție terapeutică", Iasi, 12 - 13 Septembrie 2008